

УДК 81.373

WAYS TO COVER THE DIFFICULTIES OF TRANSLATING MILITARY TERMINOLOGY

СПОСОБИ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПЕРЕКЛАДУ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Udovichenko H.M. / Удовіченко Г.М.

с.ped.s., as.prof. / к.пед.н., доц.

ORCID: 0000-0003-3731-0857

Chvanova B. V. / Чванова Б. В.

student/ студентка

Mykhailo Tuhon-Baranovskyi

Educational and Scientific Institute of Economics and Trade of Kryvyi Rih National University,

Kryvyi Rih, Tramvaina 16, 50005

Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Криворізького національного університету,

м. Кривий Ріг, Трамвайна 16, 50005

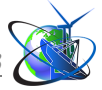
Анотація. У роботі розглядається питання способів подолання труднощів перекладу військової термінології. З'ясовано, що транскодування, пермутація та транспозиція є найпоширенішими методами, у перекладі використовуються також і лексико-семантичні трансформації: генералізація значення, антонімічний переклад, модуляція.

Визначено, що досягнення адекватності перекладу передбачає точну передачу змісту, стилістичну відповідність та урахування функціонального навантаження термінів. Системний підхід до перекладу, заснований на дотриманні державних стандартів і уніфікації термінів, є ключовим чинником забезпечення якості військових текстів у міжмовній комунікації.

Ключові слова: військова термінологія, перекладацький прийом, генералізація значення, антонімічний переклад, модуляція.

Вступ

Військова термінологія є ключовим компонентом спеціалізованого словникового запасу, що виконує функцію позначення понять і процесів, пов'язаних із військовою діяльністю. Її системність і точність забезпечують ефективний обмін інформацією в професійній сфері, а багаторівнева структура відображає різноманіття військових дисциплін і технічних галузей. Використання різноманітних методів перекладу, таких як лексичні еквіваленти, калькування, експлікація, додавання слів і конкретизація, забезпечує адекватність та зрозумілість перекладених термінів для української аудиторії. Це дозволяє зберегти семантичну точність оригіналу, а також їх функціональну відповідність у контексті військового дискурсу. Однак, під час перекладу

військової термінології виникають певні труднощі.

Мета дослідження – розглянути способи подолання труднощів відтворення військових термінів в українському перекладі.

Результати дослідження

Основна проблема під час проведення аналізу перекладу полягала у відсутності точних еквівалентів для спеціалізованих термінів, що змушувало використовувати калькування або експлікацію, які, хоч і передавали зміст, не завжди відображали нюанси оригіналу. Калькування було ефективним для складних термінів, однак потребувало адаптації до українського контексту.

Експлікація інколи призводила до перевантаження тексту, оскільки українські відповідники, потребували роз'яснень, що впливало на чіткість військової документації. Проблемою стала й передача багатозначних термінів, що вимагали конкретизації, але водночас могли втрачати частину змісту.

Підтримання послідовності термінів у різних документах також ускладнюється, оскільки вибір із кількох можливих еквівалентів іноді призводив до неоднорідності термінології. Модель поетапного перекладу військової термінології має наступні пункти:

- a) пошук точного значення;
- b) вибір відповідного методу;
- c) досягнення адекватності перекладу [7].

Переклад військової термінології є процесом, який включає кілька важливих складових. Спершу виникає необхідність пошуку точного значення військових термінів, оскільки багато з них можуть мати кілька значень, або вживатися поза військовим контекстом. Це вимагає від перекладача глибокого розуміння термінології та здатності адаптувати її до конкретної ситуації.

Наступний етап полягає у виборі відповідного методу перекладу. Зважаючи на те, що військові терміни мають суттєве змістове навантаження, цей крок вимагає ретельного підходу, щоб забезпечити адекватну передачу концепцій та змісту, що можуть впливати на розуміння всього тексту [9].

Останнім етапом є досягнення адекватності перекладу, що включає не лише

точне відтворення смислу, але й збереження потрібного емоційного впливу. Адекватність перекладу має відображати реалії іншої культури та країни, особливо коли йдеться про демонстрацію військової сили. Кожен з цих етапів є невід'ємною частиною процесу перекладу військових текстів, і їх правильна послідовність забезпечує точність і функціональність кінцевого результату.

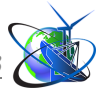
При перекладі англomовної військової термінології українською мовою варто дотримуватися таких рекомендацій:

- 1) використовувати лише терміни, затверджені державними стандартами;
- 2) якщо термін відсутній у словниках, самостійно підбирати еквівалент, користуючись довідковими джерелами або консультаціями фахівців. За відсутності точного еквівалента – застосовувати описовий переклад;
- 3) англomовні терміни без усталеного перекладу залишати в оригіналі з записом у дужках;
- 4) враховувати галузь, до якої належить термін, для забезпечення його точного відтворення;
- 5) уникати синонімії та забезпечувати уніфікацію всіх термінів, символів і скорочень;
- 6) не скорочувати терміни довільно в тексті перекладу.
- 7) у разі виявлення помилок у термінології оригіналу відтворювати термін з поясненням у виносці, вказуючи правильний варіант.

У процесі перекладу, особливо в контексті військової термінології, часто виникають труднощі, спричинені розбіжностями між мовами. Для їх подолання використовуються спеціальні трансформації, серед яких транскодування, пермутація та транспозиція є найпоширенішими.

Транскодування – це метод передачі слів або термінів шляхом відтворення їх графічної або звукової форми засобами цільової мови. Вона дозволяє зберегти оригінальне звучання і написання терміна, що є важливим у разі відсутності еквівалента або при необхідності зберегти автентичність поняття.

Radar – радар; jeep – джип; bazooka – базука; drone – дрон; Humvee – Хамві; sniper – снайпер; camouflage – камуфляж; paratrooper – парашутист; brigade –

бригада; cruiser – крейсер [8].

Пермутація – це лінгвістичний прийом, що полягає у зміні порядку слів або структур під час перекладу, щоб забезпечити природність і зрозумілість тексту в цільовій мові.

Command and control system – система управління і контролю; *air superiority* – перевага в повітрі; *force projection* – проекція сили; *combat readiness* – готовність до бою; *heavy mortar platoon* – пункт управління вогнем; *mission critical systems* – критично важливі системи для виконання завдань; *close air support* – безпосередня підтримка з повітря; *joint task force* – об'єднана оперативна група; *naval strike group* – ударна група флоту; *strategic reserve* – стратегічний резерв [8].

Транспозиція – це перекладацький прийом, що полягає у зміні граматичних категорій вихідної мови (частин мови, відмінків, числа тощо) для досягнення граматичної та стилістичної відповідності в мові перекладу.

Landing zone – зона висадки; *of-forces agreement* – угода про статус сил; *logistics hub* – логістичний центр; *artillery division* – артилерійська дивізія; *battle order* – бойовий розрахунок; *reconnaissance drone* – розвідувальний дрон; *field hospital* – польовий шпиталь; *training exercise* – навчання (військові маневри); *target acquisition* – визначення цілей; *training camp* – навчальний табір [8].

Використовуються також в перекладі і наступні лексико-семантичні трансформації.

Генералізація значення

In the security and defence sector – обороноздатність; *combat reconnaissance vehicle* – розвідувальна техніка; *guided missile frigate* – корабель; *high explosive projectile* – боєприпаси; *military transport aircraft* – транспортна авіація; *light machine gun* – зброя; *urban combat zone* – зона бойових дій; *anti-aircraft missile system* – система оборони; *helicopter assault team* – десант; *surface-to-air missile* – ракетна система; *amphibious landing operation* – десантна операція; *chemical warfare agents* – хімічна зброя; *advanced radar system* – радар; *operational planning document* – документація; *logistics support base* – база забезпечення;

battlefield communication equipment – засоби зв'язку; *counter-terrorism task force* – спеціалізований підрозділ; *mine-resistant ambush-protected vehicle* – броньована техніка; *tactical airlift aircraft* – транспортна авіація; *close air support operations* – підтримка з повітря [8].

Антонімічний переклад

No-fly zone – зона, де заборонено польоти; *non-combat personnel* – бойовий персонал; *passive defense* – активний захист; *demilitarized zone* – мілітаризована зона; *non-lethal weapon* – летальна зброя; *ceasefire agreement* – договір про початок бойових дій; *unsecured flank* – захищений фланг; *low-intensity conflict* – конфлікт високої інтенсивності; *unarmed drone* – озброєний дрон; *non-operational unit* – оперативний підрозділ; *de-escalation measures* – ескалація конфлікту; *unarmed vehicle* – озброєна техніка; *disengagement strategy* – стратегія наступу; *no-contact tactics* – контактна тактика; *defensive posture* – наступальна позиція; *peace zone* – зона бойових дій; *non-strategic asset* – стратегічний об'єкт; *low-risk operation* – операція високого ризику; *passive monitoring* – активне спостереження; *non-combat equipment* – бойова техніка [8].

Модуляція

Forward operating base – передовий командний пункт; *battle group* – бойове формування; *reconnaissance mission* – місія розвідки; *armored division* – броньований підрозділ; *supply chain management* – логістичне забезпечення; *command post exercise* – тренування штабу; *airborne operation* – десантна операція; *military engagement* – військове зіткнення; *operational planning* – оперативне планування; *counterinsurgency operation* – антиповстанська операція; *combined arms exercise* – змішані навчання; *mobile missile launcher* – мобільна ракетна установка; *combat logistics battalion* – логістичний батальйон; *amphibious assault* – морський десант; *tactical reconnaissance* – тактична розвідка; *cyber warfare operation* – операція в кіберпросторі; *rapid response team* – група швидкого реагування; *close air support* – безпосередня авіапідтримка; *counterterrorism forces* – сили антитерору; *special operations task group* – група

спеціальних операцій [8].

Висновки

Переклад військової термінології характеризується складністю, зумовленою багатозначністю термінів, відсутністю точних еквівалентів у цільовій мові та необхідністю забезпечення термінологічної уніфікації. Ефективне подолання цих труднощів вимагає використання різних перекладацьких прийомів, таких як калькування, експлікація, транспозиція, модуляція та генералізація, з урахуванням комунікативної мети тексту.

Досягнення адекватності перекладу передбачає точну передачу змісту, стилістичну відповідність та урахування функціонального навантаження термінів. Системний підхід до перекладу, заснований на дотриманні державних стандартів і уніфікації термінів, є ключовим чинником забезпечення якості військових текстів у міжмовній комунікації.

Література:

1. Балабін В. В. Теоретичні засади військового перекладу в Україні: монографія. Київ: Логос, 2018. 492 с.
2. Білозерська Л. П., Возненко Н. В., Раденька С. В. Термінологія та переклад. Навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2010. 232 с.
3. Василенко Д. В. Розвиток словникового складу англійської мови військової сфери ХХ – початку ХХІ століття. Запоріжжя, 2008. 237 с.
4. Вельбой І. В. Відтворення англomовних військових неологізмів в перекладі українською мовою на матеріалі Інтернет-статей. *Розвиток науки та техніки: виклики сучасності*: матеріали XXXI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. м. Чернівці, 22 вересня 2023 року. С. 28–32.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: Навчальний посібник. 2001. 290 с.
6. Корольова Т. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки* : зб. наук. праць.

Одеса: Інформаційно-видавничий центр університету ім. К. Д. Ушинського, 2021. № 33. С. 369–387.

7. Сергієнко Т. М., Денисюк Ю. І., Сергієнко Р. В. Особливості перекладу деяких військових термінів, які стосуються озброєння та тактики дій Збройних Сил України. Науковий вісник Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. 2020. № 1. URL: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2020-1-15>

8. English-Ukrainian military dictionary URL: <https://english-military-dictionary.org.ua/>

9. Gladchenko A. M., Komarova O. S. Neologisation of Vocabulary in the Period of the Russian-Ukrainian War. *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*, Series: Philology. Journalism. 2023. T. 1, № 1. P. 7–12

Abstract. The article deals with the issue of ways to overcome the difficulties of translating military terminology. It is found that transcoding, permutation and transposition are the most common methods; lexical and semantic transformations are also used in translation: generalisation of meaning, antonymic translation, modulation.

It is determined that achieving translation adequacy involves accurate conveyance of meaning, stylistic conformity, and consideration of the functional load of terms. A systematic approach to translation, based on compliance with state standards and unification of terms, is a key factor in ensuring the quality of military texts in interlingual communication.

Key words: military terminology, translation technique, generalisation of meaning, antonymic translation, modulation.